

تاثیر شرکت اعضای هیات علمی در کارگاه آموزشی مهارت‌های تدریس برخودارزیابی اساتید و ارزشیابی دانشجویان از اساتید

علی اصغر شجاعی*^۱
احمد علی فروغی ابری^۲
نرگس سعیدیان^۳

تاریخ دریافت: ۹۴/۱۰/۰۶

تاریخ پذیرش: ۹۴/۱۱/۲۰

چکیده

هدف از این پژوهش تعیین اثربخشی برگزاری کارگاه آموزشی مهارت‌های تدریس بر خودارزیابی اساتید و ارزشیابی دانشجویان از اساتید در دانشگاه آزاد اسلامی واحد بابل بود. پژوهش حاضر یک مطالعه مداخله‌ای شبه تجربی است. جامعه آماری این پژوهش اساتید و دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد بابل است که ۸۴ نفر استاد و ۵۰۱۲ دانشجو است که کلیه اساتید به دو گروه ۴۲ نفره مداخله و شاهد تقسیم شدند اما از میان دانشجویان، نمونه ۳۵۸ نفره با استفاده از جدول مورگان انتخاب که در قالب دو گروه ۱۷۹ نفره مداخله و شاهد قرار گرفتند. برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه محقق ساخته خودارزیابی اساتید و پرسشنامه ارزشیابی اساتید توسط دانشجویان استفاده شد که روایی محتوایی آنها توسط کارشناسان مربوطه تایید و پایایی آنها نیز با استفاده از ضریب الفای کرونباخ ۰/۹۰ محاسبه شد. نتایج بدست آمده نشان داد که بعد از برگزاری کارگاه آموزشی مهارت‌های تدریس، اساتید ارزیابی بهتری از خود داشته و دانشجویان نیز عملکرد اساتید را مثبت‌تر ارزشیابی کردند. برگزاری کارگاه آموزشی مهارت‌های تدریس بر خودارزیابی اساتید و ارزشیابی دانشجویان از عملکرد اساتید تاثیر مثبت داشته است. بنابراین لازم است که بر اساس برنامه‌های مدون و به صورت دوره‌ای این کارگاه‌ها برگزار شده و برای اساتید و دانشجویان یادآوری گردد.

کلیدواژه‌ها: کارگاه آموزشی، خودارزیابی اساتید، ارزشیابی دانشجویان

۱. دانشجوی دکتری برنامه ریزی درسی، واحد خوراسگان (اصفهان)، دانشگاه آزاد اسلامی، خوراسگان (اصفهان)، ایران shojae28@yahoo.com
۲. استادگروه برنامه ریزی درسی، واحد خوراسگان (اصفهان)، دانشگاه آزاد اسلامی، خوراسگان (اصفهان)، ایران
۳. استادیارگروه برنامه ریزی درسی، واحد خوراسگان (اصفهان)، دانشگاه آزاد اسلامی، خوراسگان (اصفهان)، ایران

مقدمه

انسانها در طول زندگی نیازمند ارزشیابی توانایی‌ها و رفتارهای خود و دیگران بوده یا کنترل رفتارشان نیز بوسیله همین ارزشیابی‌ها انجام میشود. در قرن حاضر نیاز به انجام اینگونه ارزشیابی‌ها چندبرابر شده و میتوان گفت انسانها دائماً در حال انجام ارزشیابی‌های خود و دیگران و جهان پیرامون هستند (سیف، ۱۳۸۶). ارزشیابی به یک فرایند نظام‌دار برای جمع‌آوری، تحلیل، تغییر اطلاعات گفته می‌شود که به منظور تعیین اینکه آیا اهداف مورد نظر تحقق یافته‌اند یا نه و به چه میزانی، انجام گرفته است. مهم‌ترین و مطلوب‌ترین هدف ارزشیابی در زمینه آموزش و نظام آموزشی، آگاهی از وضعیت موجود و میزان فاصله آن با وضعیت مطلوب مورد ارزشیابی است که به بدان وسیله با یک برنامه‌ریزی جامع و راهبردی به بهبود وضعیت و حداکثر استفاده از امکانات و منابع موجود برای رسیدن به مقاصد و اهداف مورد نظر پرداخت (شکورنیا، ۱۳۸۶).

ارزشیابی به لحاظ ماهیت و پیچیدگی خاص خود، از گسترده‌ترین و جنجالی‌ترین موضوعات آموزشی است و در صورتی که به نحو صحیحی اجرا گردد، می‌توان بر اساس نتایج آن نقاط قوت و ضعف آموزش را مشخص نموده و در ایجاد تحول در نظام آموزشی گام‌های مثبتی برداشت (بادله و همکاران، ۱۳۹۱). ارزشیابی اساتید به عنوان یک استراتژی مهم برای ارتقای کیفیت آموزشی مورد توجه دانشگاه‌هاست؛ به همین جهت، مراکز آموزش عالی برای تعیین شایستگی اساتید خود ملاک-هایی را تعیین می‌کنند و بدین وسیله عملکرد آنها را از طریق فرآیندی مدون مورد ارزشیابی قرار می‌دهند (توتونچی و همکاران، ۱۳۸۵). روش‌های مختلفی برای ارزشیابی استادان به کار می‌رود که از آن جمله می‌توان به ارزیابی توسط مسؤولین، ارزشیابی به وسیله همکاران و دانشجویان و خود-ارزیابی اشاره نمود (راهنما و همکاران^۱، ۲۰۰۷). خودارزیابی اساتید یک تکنیک قوی برای بهبود توانمندی آنها است و با اعتقادات آنها در مورد توانایی‌شان در آموزش به فراگیران در ارتباط است (آقاملایی، ۱۳۸۶). خودارزیابی یکی از ابزارهای مهم و مطمئن برای تضمین کیفیت در آموزش عالی به شمار می‌آید و بینش عمیقی در ارتباط با نقاط قوت و ضعف ارائه می‌دهد و بهترین و مناسب‌ترین نقطه شروع را برای تدوین خط و مشی‌های پیشرفت و توسعه را نشان می‌دهد (زرین آبادی، ۱۳۸۴).

^۱Rahnema et al.

یکی از اهداف ارزشیابی اعضای هیات علمی ارائه بازخورد به آنها به منظور ارزیابی مهارت‌های آموزشی، محتوای آموزشی مورد استفاده و نحوه ارائه آن می‌باشد. شاید بتوان گفت بهترین شیوه برای ارزشیابی از کار مدرس خودارزیابی است. برای اینکه خود ارزیابی موفقیت‌آمیز باشد و نتایج واقعی ارائه گردد، اساتید باید بهره‌گیری ارزشیابی را وسیله ای مطمئن برای کسب رضایت خاطر بیشتر از شغل خود در نظر بگیرند نتیجه خودارزیابی نباید هرگز در اختیار افرادی که از آن به صورت وسیله ای برای ارتقاء یا عدم ارتقاء اعضای هیات علمی استفاده می‌کنند، قرار گیرد (آقاملایی، ۱۳۸۶).

ارزشیابی دانشجو از وضعیت آموزشی نیز یک جزء ضروری است اما روش کاملی برای بررسی نحوه ایفای نقش اساتید نیست (موریسون، ۲۰۰۳). آلتمن (۲۰۰۶) معتقد است که ارزشیابی اساتید توسط دانشجو یک منبع ارزشمند برای بازخورد به استادان به منظور بهبود کیفیت آموزش است و می‌تواند فرصت مناسبی را برای بهبود آموزش و روش تدریس فراهم نماید. در سال‌های اخیر نیاز به ارتباط میان کیفیت تدریس و یادگیری دانشجویان از طریق گسترش برنامه‌های رشد و توسعه آموزش‌دهندگان و اساتید احساس شده و در بین برنامه‌های اعتباربخشی دانشکده‌ها قرار گرفته است (سلطانی عربشاهی و همکاران، ۱۳۸۳). کارگاه‌های آموزشی یکی از راه‌های ایجاد تعهد و تخصص، افزایش دانش شغلی، اطلاعات عمومی و اجتماعی و بالا بردن سطح کارایی هر مؤسسه است. دوره‌های کارگاه‌های آموزشی ضمن خدمت در متون علمی سازمانها به عنوان یکی از عوامل رشد و بروز کردن اطلاعات کارکنان مطرح می‌شود.

معمولاً کارگاه‌های آموزشی در نظام های آموزشی با هدف ارتقاء میزان اطلاعات علمی مربیان و روابط متقابل با دیگر همکاران برای تبادل نظر و بررسی مشکلات موجود در زمینه درسی مربوطه برگزار می‌گردد. آموزش‌های ضمن خدمت یکی از ضرورت‌های افزایش کیفیت آموزشی است به ویژه تغییر محتوا و روش تعلیم و تربیت در سال‌های اخیر، این نوع آموزش‌ها را ضروری می‌سازد. این نوع آموزش‌ها از دیدگاه یونسکو از یک هفته ای شش ماه در هر سال بوده و حداکثر زمان برای تجدید آموزش کارکنان نیز باید هر سال یک بار باشد (حسینی نوذری، ۱۳۹۰).

صفوی (۱۳۸۴) در پژوهشی با موضوع "بررسی آگاهی و نگرش اعضای هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی همدان نسبت به مهارت‌های تدریس" نتایج زیر را بدست آورد. ه است. بین دوره‌های آموزشی مرتبط برای اعضای هیئت علمی و میزان آگاهی و نوع نگرش آنان رابطه معنی دار وجود

داردیعی دوره‌های آموزشی سطح آگاهی اعضای هیئت علمی را نسبت به مهارت‌های تدریس ارتقاء بخشیده و در نگرش آنان اثرات مثبتی بجای گذاشته است.

سلطانی عربشاهی و همکاران (۱۳۸۳) در پژوهش خود به این نتیجه دست یافتند که برگزاری کارگاه‌های آموزشی مهارت‌های تدریس تأثیر مثبتی بر بهبود کیفیت تدریس دستیاران دارد. بیل و همکاران (۲۰۱۱) در پژوهشی تحت عنوان تاثیر کارگاه مهارت‌های آموزشی بر خود ارزیابی معلمان به این نتیجه رسیدند که کارگاه آموزشی بر خودارزیابی اساتید تأثیر مثبت و معناداری داشت. پیرسون و همکاران (۲۰۱۰) در بررسی تاثیر کارگاه مهارت‌های آموزشی بر عملکرد اساتید به این نتیجه رسید که کارگاه آموزشی روش تدریس باعث رضایت‌مندی بیشتر دانشجویان از اساتید گردید و نگرش دانشجویان را به درس بیشتر نموده است. بوساری و همکاران (۲۰۰۲) به این نتیجه رسیدند که برنامه‌های آموزشی و تعلیمی موجب تقویت و بهبود مهارت‌های تدریس اساتید می‌گردد. بنابر مفاهیم و توضیحات پیشگفت، تاکنون مطالعه مداخله‌ای برای بررسی تأثیر برگزاری کارگاه‌های آموزشی بر خودارزیابی اساتید و ارزیابی آنها توسط دانشجویان انجام نشده است لذا پژوهش حاضر با هدف تعیین اثربخشی برگزاری کارگاه آموزشی مهارت‌های تدریس بر خودارزیابی اساتید و ارزشیابی دانشجویان از اساتید در دانشگاه آزاد اسلامی واحد بابل طراحی و اجرا شد. فرضیه‌های پژوهش عبارتند از:

۱- شرکت کارگاه آموزشی مهارت‌های تدریس بر خودارزیابی اساتید تأثیر مثبت دارد

۲- شرکت کارگاه آموزشی مهارت‌های تدریس بر ارزشیابی دانشجویان از اساتید تأثیر مثبت دارد

روش پژوهش

پژوهش حاضر یک مطالعه مداخله‌ای شبه تجربی است. جامعه آماری این پژوهش اساتید و دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد بابل در سال تحصیلی ۱۳۹۲-۱۳۹۱ است که ۸۴ نفر هیات علمی و ۵۰۱۲ دانشجو است که کلیه اساتید به دو گروه ۴۲ نفره مداخله و شاهد تقسیم شدند اما از میان دانشجویان، نمونه‌ی ۳۵۸ نفره با استفاده از جدول مورگان انتخاب که در قالب دو گروه ۱۷۹ نفره مداخله و شاهد قرار گرفتند. برای جمع‌آوری داده‌ها از دو پرسشنامه محقق ساخته با مقیاس ۵ گزینه‌ای لیکرت که پرسشنامه خودارزیابی اساتید با ۲۷ گویه مهارت‌های اساتید را قبل و بعد از برگزاری کارگاه می‌سنجد و پرسشنامه ارزشیابی استاد توسط دانشجو حاوی ۴۰ گویه بود. بخش‌های

مختلف پرسشنامه خودارزیابی اساتید در ۵ محور مهارت‌های تدریس تدوین شد که بخش‌های مختلف آن عبارت بود از: (۱) مهارت آموزش شامل ۶ گویه، مهارت کسب اطلاعات شامل ۱ گویه، مهارت سنجش اطلاعات دانشجویان شامل ۷ گویه، مهارت استفاده از وسائل آموزشی شامل ۹ گویه و مهارت ارائه تکالیف به دانشجویان شامل ۴ گویه.

روایی صوری و محتوایی پرسشنامه‌ها توسط کارشناسان مربوطه مورد تأیید قرار گرفت. سپس پایایی پرسشنامه‌های "خودارزیابی اساتید" و "ارزیابی استاد توسط دانشجو" پس از اجرای آزمایشی بین تعدادی از اعضا هیئت علمی و نیز برخی از دانشجویان به ترتیب با ضریب الفای کرونباخ ۰/۹۰ و ۰/۹۰ محاسبه شد. نحوه مداخله به صورت برگزاری کارگاه دو روزه بود.

این پژوهش در دو مرحله به شرح ذیل اجرا شد.

الف- دو گروه ۱۷۹ نفری دانشجویان (مداخله و شاهد)، اساتید خود را (دو گروه مداخله و شاهد) قبل از برگزاری کارگاه مورد ارزیابی قرار دادند. سپس همان دانشجویان، اساتید خود را بعد از برگزاری کارگاه در ترم بعد مورد ارزشیابی قرار داده و نمره این دو ارزشیابی مورد مقایسه قرار گرفت.

ب- دو گروه ۴۲ نفری از اساتید قبل از شرکت در کارگاهها استفاده از پرسشنامه "خود ارزیابی" خود را مورد ارزیابی قرار داده و نمره آن ثبت گردید. سپس بعد از برگزاری کارگاه برای اساتید گروه ۴۲ نفری مداخله، مجدداً هر دو گروه مداخله و شاهد خود را مورد ارزیابی قرار داده و نمره آزمون مجدد با نمره مرحله اول مورد مقایسه قرار گرفت.

یافته‌ها

فرضیه اول: شرکت در کارگاه آموزشی مهارت‌های تدریس بر خودارزیابی اساتید تاثیر دارد.

جدول ۱- آزمون تی استیودنت

نمره	تعداد	میانگین	انحراف معیار	خطای معیار میانگین	آزمون آماری
نمره آزمون قبل آموزش مهارت‌های تدریس	۴۲	۵۱۴۳.۱۰۹	۴۰۵۲۹.۱۱	۹۲۷۸۵.۱	t=۲۷۴.۴ sig=۰۰۰.۰
نمره آزمون بعد از آموزش مهارت‌های تدریس	۴۲	۰۲۸۶.۱۱۷	۷۴۸۲۶.۹	۶۴۷۷۶.۱	

بررسی آماری حاکی از آن است که میانگین نمره پیش آزمون پاسخگویان (استادان) برابر با (۱۰۹). (۵۱۴۳) بوده است، در حالی که میانگین نمره پس از آزمون آنها برابر با (۰۲۸۶.۱۱۷) گزارش شده

است. همچنین مقدار آزمون t برابر با (-۲۷۴.۴) و سطح معناداری حاصل مورد پذیرش است. ($s=0.000$). بنابراین می‌توان نتیجه گرفت نمره پاسخگویان مورد مطالعه بعد از کارگاه آموزشی به طور محسوسی افزایش یافته است.

فرضیه دوم: شرکت در کارگاه آموزشی مهارت‌های تدریس بر ارزشیابی دانشجویان از اساتید تاثیر دارد.

جدول ۲- مقایسه ارزشیابی دانشجویان از اساتید قبل و بعد از برگزاری کارگاه

خطای معیار میانگین	انحراف معیار	تعداد	میانگین	
۱/۶۰	۳۰/۳۷	۱۷۹	۱۳۴/۷۱	نمرات ارزشیابی از اساتید قبل از کارگاه
۱/۵۳	۲۸/۹۶	۱۷۹	۱۳۹/۳۶	نمرات ارزشیابی از اساتید بعد از کارگاه

جدول ۳- نتایج آزمون t دو نمونه وابسته پیرامون میزان نمره پیش ارزشیابی با نمره پس ارزشیابی

نمره	تعداد	میانگین	انحراف معیار	خطای معیار میانگین	آزمون آماری
نمره پیش آزمون	۱۷۹	۱۳۴/۷۱	۳۰/۳۷	۱/۶۰	$t = -۳/۸۱۸$
نمره پس آزمون	۱۷۹	۱۳۹/۳۶	۲۸/۹۶	۱/۵۳	$sig = ۰/۰۰۰$

بررسی آماری حاکی از آن است که میانگین نمره پیش ارزشیابی پاسخگویان (دانشجویان) برابر با ۱۳۴/۷۱ بوده است، در حالی که میانگین نمره پس ارزشیابی آنها برابر با ۱۳۹/۳۶ گزارش شده است. همچنین مقدار آزمون t برابر با $(-۳/۸۱۸)$ و سطح معناداری حاصل مورد پذیرش است. ($sig = ۰/۰۰۰$). بنابراین می‌توان نتیجه گرفت بین نمره پیش ارزشیابی و پس ارزشیابی پاسخگویان (دانشجویان) تفاوت معنادار وجود دارد. پس فرضیه صفر رد و فرضیه پژوهش تایید می‌گردد. یعنی نمره دانشجویان پس از شرکت اساتید و ارتقای توانمندی شان در کارگاه بطور محسوسی افزایش یافته است.

بحث و نتیجه گیری

نتایج پژوهش نشان داد که شرکت اساتید در کارگاه آموزشی مهارت‌های تدریس بر خودارزیابی آنان تاثیر دارد. قبل از کارگاه آموزشی (پیش آزمون) میانگین نمره خودارزیابی اساتید $(۱۰۹/۵۱)$ بوده است در حالی که میانگین نمره پس آزمون بعد از برگزاری کارگاه مهارت تدریس نمره خودارزیابی اساتید برابر $(۱۱۷/۲۸)$ گزارش شده است. همچنین مقدار t محاسبه شده برابر با $(-۴/۲۷۴)$ و سطح معناداری حاصل مورد پذیرش است ($sig = ۰/۰۰۰$). بنابراین می‌توان نتیجه گرفت نمره پاسخگویان مورد

مطالعه بعد از کارگاه آموزشی به طور محسوسی افزایش یافته است. که با یافته‌های صفوی (۱۳۸۴) سلطانی عربشاهی (۱۳۸۳) بیل (۲۰۱۳) همخوانی دارد. در فرضیه دوم مبنی بر تاثیر شرکت اساتید در کارگاه آموزشی مهارت‌های تدریس بر ارزشیابی دانشجویان نسبت به اساتید، بررسی آماری حاکی از آن است که میانگین نمره پیش ارزشیابی دانشجویان برابر (۱۳۴/۷۱) بوده است. در حالی که میانگین نمره پس ارزشیابی برابر (۱۳۹/۳۶) گزارش شده است. همچنین مقدار آزمون T برابر با (۳/۸۱۸-) و سطح معناداری حاصل مورد پذیرش است. ($sig=0/000$) بنابراین می‌توان نتیجه گرفت. بین نمره پیش ارزشیابی و پس ارزشیابی دانشجویان تفاوت معناداری وجود دارد. پس فرضیه صفر رد و فرضیه پژوهش تایید می‌گردد. یعنی نمره دانشجویان پس از شرکت اساتید در کارگاه ارتقاء و توانمندی شان بطور محسوسی افزایش یافته است. که با یافته‌های صفوی (۱۳۸۴)، سلطانی عربشاهی (۱۳۸۳) و پیرسون (۲۰۱۱) همخوانی دارد. در نهایت با توجه به یافته‌های پژوهش پیشنهاد می‌شود نظام‌های آموزشی تشکیل کارگاه‌های آموزشی را در الویت کاری خود قرار دهند تا باعث افزایش دانش و مهارت مدرسان گردد، و از خودارزیابی بعنوان یک ابزار کلیدی در بهبود امر آموزش استفاده نمایند.

کتابنامه:

- آقاملائى، مسعود (۱۳۸۶) مقایسه ارزشیابی عملکرد آموزشی اعضای هیأت علمی دانشگاه علوم پزشکی هرمزگان توسط دانشجویان با خود ارزیابی اساتید مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی، ۷.
- بادله، محمدتقی، چرکزی، عبدالرحمان، حسینی، سیدعابدین، روحی، قنبر، ثناگو، اکرم، جعفری، سیدیعقوب (۱۳۹۱). عوامل تأثیرگذار بر عملکرد اساتید در تدریس دروس نظری از دیدگاه دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی گلستان مجله توسعه پژوهش در پرستاری. ۹(۲): ۵۶-۶۴
- توتونچی و همکاران (۱۳۸۵) نظرات اعضای هیئت علمی نسبت به فرایند ارزشیابی اساتید در دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، ۰۱(۶) ۳۱-۳۳
- حسینی نوذری، سیدعلی اصغر (۱۳۹۰). تأثیر کارگاه‌های آموزشی بر توانمند سازی معلمان با استفاده از روش آزمایشی پس رویدادی (بررسی موردی: معلمان دوره راهنمایی شهر بهشهر). معرفت، ۲۰(۱۶۷): ۱۵۲-۱۳۹.
- زرین آبادی، ح ۱۳۸۴ "راهنمایی خودارزشیابی" تهران انتشارات علوم و فنون.
- سلطانی عربشاهی، سیدکامران، عجمی، آزیتا، سیابانی، ثریا (۱۳۸۳). بررسی تأثیر کارگاه آموزشی مهارت-های تدریس بر کیفیت تدریس دستیاران. مجله دانشگاه علوم پزشکی ایران، ۱۱(۳۹): ۴۹-۵۸.
- سیف، غ(۱۳۸۶) اندازه گیری، سنجش و ارزشیابی آموزشی "تهران نشر دوران
- شکورنیا، ع. (۱۳۸۶). روند نتایج ارزشیابی اساتید دانشگاه علوم پزشکی جندی شاپور اهواز در یک دوره دهساله. مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی، ۷(۲): ۳۱۶-۳۰۹.
- صفوی، ا (۱۳۸۴) بررسی آگاهی و نگرش اعضای هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی همدان نسبت به مهارت‌های تدریس

Aultman LP. An unexpected benefit of formative student evaluations. *College Teaching*. 2006; 54(3): 251-8.

Bill, A. , Beyerlein, S. , Heaslip, K. , Hurwitz, D. S. , Sanford Bernhardt, K. L. , Kyte, M. , and 475 Young, R. K. (2011) "Development of Knowledge Tables and Learning Outcomes for an 476 Introductory Course in Transportation Engineering. " *Transportation Research Record: Journal of the Transportation Research Board*, Issue 2211, 27-35.

Busari JO. , Prince K JAH, Scherpbier A. , Vleuten V. , Essed G. How residents perceive their teaching role in the clinical setting: a qualitative study, *Medical Teacher*, 2002, 57-61.

Morrison J. ABC of learning and teaching in medicine: Evaluation. *BMJ*. 2003; 326(7385): 385-7.

Pierson, M. A. , Liggett, C. , & Moore, K. S. (2010, January). Twenty years of experience with a clinical ladder: A tool for professional growth, evidence-based practice, recruitment, and retention. *The Journal of Continuing Education in Nursing*, 41(1), 33-40. doi: 10.3928/00220124-20091222-06

Rahnema S, Jennings F, Kroll P. Student perception of the "Student Evaluation of Instruction" instrument as a tool for assessing teaching effectiveness. *NACTA Journal*. 2007: 10-4. [Cited 2012 Apr 3]. Available from: http://www.nactateachers.org/attachments/article/241/Rahnema_September_2007_NACTA_Journal.pdf

